

DEN NORSKE MODELLEN PÅ 1-2-3

Hefte for tillitsvalgte

"Alt henger sammen med alt."
Gro Harlem Brundtland

DEN NORSKE MODELLEN
på 1-2-3

Jan Erik Støstad

Hva er dette heftet?

Dette heftet er en innføring i den norske samfunnsmodellen.
 De fleste er enige i at Norge har gjort det bra. Enten vi ser bakover i tid eller til andre land, kommer vi godt ut. Sammen med de andre nordiske landene ligger vi oftest på toppen av internasjonale rankinglister.
 Noen tror at dette kommer av seg selv – eller av oljen. Det er feil. I stedet er det måten vi velger å styre samfunnet på, som gir resultatene. Vi satser på fellesløsninger og tar i bruk menneskene, naturressursene, hele landet – alle skal med.
 Til tross for resultatene er den norske modellen mer truet enn på lenge. Det gjelder særlig angrepet på et organisert, anstendig arbeidsliv, bygget på faste ansettelser.
 Samtidig er mulighetene til nye framskritt større enn noen gang, siden vi er et rikt land med stadig høyere kompetansenivå. Andre land ser til Norge og Norden.
 Det betyr at mer står på spill.
 Skal vi forsvare og utvikle den norske modellen MÅ vi kunne den. Ellers blir vi et enkelt bytte for motkreftene.
 De fleste av oss kjenner verdiene det norske samfunnet bygger på: Likhet, frihet, fellesskap og bærekraft. Vi kjenner også resultatene: Utjevning, effektivitet, likestilling og tillit.
 Men hvordan kommer vi fra verdiene til resultatene – fra gode hensikter til praktiske konsekvenser? Hva er hemmeligheten bak den norske modellens suksess?
 Dette er det heftet handler om.
 For den som vil bygge framtidens norske samfunn, må forstå hovedtrekkene i det. Og kunne fortelle det videre.

DEN NORSKE MODELLEN PÅ 1-2-3

Hva er dette heftet?2
 Ideologi og kunnskap.....4
 Å styre eller bli styrt5
 Hva menes med en "modell"?6
 Kampen om den norske modellen7
 Privat og offentlig, skulder ved skulder8
 Verdiene.....9
 Arbeid avgjør.....10
 Resultatene – en suksess11
 De tre grunnpilarene12
 Økonomipilaren.....13
 Velferdspilaren.....14
 Arbeidslivspilaren15
 Faller en, faller alt16
 Den vestlige kapitalismen17
 Ingen norsk modell uten Norden.....18
 Drivere for endring.....19
 Viktige utfordringer.....20
 10 politiske veivalg.....24
 En ny fortelling25

Ideologi og kunnskap

Dette heftet handler om å spre kunnskap om den norske samfunnsmodellen.

Nettopp derfor bør vi være tydelige på at den norske modellen handler om både ideologi og kunnskap.

Noen synes å mene at ideologi alene kan brukes som kompass. At erfaringer og forskning bare er noe man lytter til når det passer inn i meningene man alt har.

Andre virker som de har et motsatt syn: For dem er verdier, holdninger og ideologi noe man bør se bort fra. For dem er det viktige "å bruke fornuften" og være "pragmatiske", og hvem som styrer avhenger bare av hvem som er mest profesjonelle og "styringsdyktige".

Men selvsagt må vi ha med ideologien så vel som kunnskapen.

Ideologi uten kunnskap kan føre politikken helt på avveie i forhold til hva som skjer ute i virkeligheten der folk lever, bor og jobber.

Samtidig er kunnskap uten ideologi en illusjon.

For eksempel vil enhver ny politikk retning bety mer eller mindre ulikhet blant folk. Det er et ideologisk spørsmål, et spørsmål om politisk grunnsyn. Noen synes mer ulikhet kan være akseptabelt eller endog rettferdig, mens andre mener forskjellene er for store i dag.

IDEOLOGI / POLITISK GRUNNSYN

F.eks hva vi mener om mer eller mindre ulikhet

KUNNSKAP

F.eks hvor stor ulikheten er i Norge

KONKLUSJON I ENKELTSAKER

Til diskusjon: Hva sier vi til innvendingen: "Du snakker bare ren ideologi!"

Å styre eller bli styrt

Passivitet betyr ikke at ting forblir som de er. Tillitsvalgte og ansatte i politiske partier, i fagbevegelsen og andre organisasjoner har mulighet til, men også ansvar for, å bidra med synspunkter og aktivitet.

Manglende politisk kraft betyr at andre eller "utviklingen" styrer hvordan vi skal få det.

Slik har det alltid vært. En svak arbeiderbevegelse vil legge samfunnet åpent for ideologier og politikere som aksepterer større ulikhet.

Men den stadig økende globaliseringen, hvor hva som skjer utenlands på godt og vondt slår stadig kraftigere inn i vår hverdag, gjør at vi må være enda mer på vakt. Da blir det særlig viktig å dra nytte av fordelene av globaliseringen og kontre problemene.

I landene utenom Norden legges det gjerne mer vekt på markedsstyring og mindre vekt på politisk styring. Da gjør passivitet lettere enn før at vi får et mer markedsstyrt samfunn.

Som vi skal se, er det avgjørende framover å sikre et godt organisert arbeidsliv. I tillegg til mange medlemmer, krever det engasjement og debatt. Vi kan ikke regne med, og det blir også feil, at ledelsen i organisasjonene skal ta jobben med å lage og fronte standpunktene alene. Det er folk lokalt som vet hvor skoen trykker og som gjerne kommer med de beste idéene.

Til diskusjon: Er det mulig å motstå markedenes kraft i våre dager?

Hva menes med en "modell"?

Historien går om han som ble spurt om hva som er "den norske modellen", og svarte Katrine Sørland.

Svaret illustrerer at den norske modellen er mindre kjent enn noen av oss tenker til daglig. Men også at det ikke er opplagt hva som menes med en "modell".

Likevel er det ganske enkelt:

- En modell er en forenkling. Virkeligheten er "større" og mer nyansert. Vi må forenkle for å forstå. Ellers ser vi ikke skogen for bare trær.
- "Den norske modellen" er en forkortelse av "den norske samfunnsmodellen". Det handler med andre ord om det norske samfunnet, på en måte summen av hvem vi er og hvordan vi har det.
- Med "den norske modellen" mener vi altså hovedtrekkene i det norske samfunnet.
- Hovedtrekkene består av verdier, grunnpilarer og resultater. Disse kommer vi straks tilbake til.
- Den norske modellen med sine hovedtrekk, har nok ligget ganske uendret siden andre verdenskrig, men vi er blitt mer opptatt av likestilling og grønn bærekraft, og resultatene er for de fleste blitt stadig bedre.
- Vi bruker her "den norske modellen", men de har stort sett samme samfunnsmodell også i de andre nordiske landene. Vi kan derfor bruke "den norske modellen" og "den nordiske modellen" om hverandre.
- Det blir med "den norske modellen" som et modellfly: Modellflyet har med seg hovedtrekkene ved virkelighetens fly. Virkelighetens fly er komplekst med sine datasystemer og motorer.

Til diskusjon: Kjenner folk til "den norske modellen", og hva tenker de den er?

Kampen om den norske modellen

Man kunne fristes til å si at kampen om den norske modellen er slutt. Nesten alle slutter nå opp om den norske modellen.

Siv Jensen i Fremskrittspartiet er (eller var) muligens et unntak. Før valget i 2015 sa hun at den norske modellen står i veien for det norske folk. Men ellers er signalene også fra høyresiden i norsk politikk at de støtter den norske modellen. De vil bare forbedre og modernisere den.

Det skyldes kort og godt den norske modellens suksess.

Men det er en illusjon å tro at kampen om den norske modellen er slutt.

For dessverre er det slik at mange på høyresiden i politikken støtter modellens resultater, men ikke støtter innholdet. De ser at velgerne liker matretten, men forkaster likevel oppskriften. Dermed bruker politikken deres feil ingredienser, og samfunnet vil gå i en annen retning enn modellens idealer.

Det beste eksempelet er Sverige under Fredrik Reinfeldt fra 2006 til 2014. Der trakk høyre regjeringen retorikken mot midten (det svenske høyrepartiet Moderaterna kalte seg "det nye arbeiderpartiet"), mens den i praksis førte en tradisjonell høyrepolitikk både innenfor arbeidsliv og velferd.

I Norge ser vi at Høyre og Fremskrittspartiet før og etter valget i 2013 gjør en tilsvarende manøver.

Til diskusjon: Nevn et par tiltak den blå regjeringen gjort etter valget i 2013 som svekker den norske modellen. Hvordan velger regjeringen å snakke om dem?

Privat og offentlig, skulder ved skulder

Av og til blir det satt opp en motsetning mellom privat og offentlig sektor. Det er kunstig og feil. Vi trenger begge, like mye.

Privat og offentlig styres forskjellig og har ulike oppgaver. I privat sektor har vi mange ulike næringer og bransjer. I det offentlige har stat, fylkeskommuner og kommuner ulikt ansvar.

Men selvsagt trenger vi begge sektorene, landet over. Og selvsagt driver begge verdiskapning.

Og begge sektorene lager produkter vi trenger i vårt daglige liv, som forbrukere og innbyggere. Vi trenger mat, klær og teletjenester fra privat sektor. Og vi trenger skole, sykehus og sykepenges fra offentlig sektor.

Privat sektor kunne aldri produsere lønnsomt og skape arbeidsplasser, hvis det ikke var for offentlig infrastruktur som transport og strømnnett, eller uten et godt utdanningssystem.

Offentlig sektor kunne aldri tilby velferd, sikre ro og orden og skape arbeidsplasser, hvis det ikke var for leveranser av bygninger og IKT, og skatter og avgifter, fra privat sektor.

Å tenke at privat sektor produserer, mens offentlig sektor forbruker, blir derfor helt misforstått.

Å tenke at offentlig sektor er "snillere" og dekker livets viktige forhold, mens privat sektor mest produserer unyttige ting, blir like galt. Vi trenger mat og klær.

Arbeidstakerne i privat og offentlig sektor står desuten i økende grad overfor de samme utfordringene. Sosial dumping og arbeidslivskriminalitet tok først fart i byggenæringen og private tjenester, men vi så alt med Adecco-skandalen i 2011 at dette truer også offentlige ansatte.

Til diskusjon: Er det fremdeles fordommer mot "den andre" sektoren i norsk arbeidsliv?

Verdiene

Enhver politisk retning, enhver ønsket samfunnsutvikling, må ha noen verdier i bønn. Verdiene, og de normene de bygger, er både en tilknytning til fortida, en forankring i det daglige og peilemerker for framtida.

Blir vi uoppmerksomme på verdiene, vil den konkrete politikken bli vinglete. Det gjelder ikke minst nå som verden endrer seg stadig raskere.

Historisk har arbeiderbevegelsen hatt tre kjerneverdier. Det er likhet, frihet og solidaritet. De stammer fra den franske revolusjonen. Noen ganger sier vi likhet, frihet og fellesskap i stedet.

Med likhet tenker vel de fleste både på likhet i seg selv, men også på likeverd. Vi ønsker ikke et samfunn preget av stor ulikhet, men det skal samtidig være rom for mangfold i hvordan man ønsker å leve sine liv.

Nettopp frihet til å leve sitt liv som man ønsker har jo den norske modellen gitt stadig økende muligheter til, både økonomisk og kulturelt. Vi kan si at fellesskap gir frihet.

Uten solidaritet og fellesskap faller den norske modellen sammen. Den er bygget på privat eiendomsrett og mye konkurranse i markeder, men den er likevel en utpreget samarbeidsmodell. Dette er det en utfordring å fremelske i en tid med økende inntekter, hvor man lettere kan tro at man klarer seg godt alene.

Likhet, frihet og solidaritet er moderne verdier.

Den norske modellens verdier er likevel ikke uforanderlige. I hvert fall kan enkelte sider av dem få ny eller utdypet betydning over tid. Fra tidlig i den norske modellens historie ble likestilling en sentral verdi. Igjen handler det både om likhet og likeverd, denne gang mellom kvinner og menn.

De siste tiårene, og med ny aktualitet på grunn av den globale klimakrisen, har bærekraft blitt løftet fram som viktigere verdi eller norm. Vi oppnår ikke likhet, frihet og solidaritet over tid, hvis vi ødelegger klima og miljø.

Til diskusjon: Vil likhet, frihet og solidaritet alltid være arbeiderbevegelsens kjerneverdier?

Arbeid avgjør

Høy sysselsetting, et likestilt arbeidsmarked og lav arbeidsledighet er avgjørende for den nordiske modellen. Alle våre andre gode ønsker og mål faller fra hverandre dersom vi ikke lykkes i dette.

Høy sysselsetting gjør at de aller fleste får en jobb å gå til, utvikler sin kompetanse og kan bidra til å forsørge seg og familien. Ikke minst gjør mange i jobb at vi kan ha høy materiell levestandard og har råd til gode velferdsordninger.

Uten et mer likestilt arbeidsmarked vil likestillingssarbeidet i samfunnet stå i stampe. Det krever reelt like muligheter og likelønn.

Lav arbeidsledighet gjør at de fleste som kan og ønsker det, har jobb. Og når det finnes andre jobber å gå til, styrker det samtidig arbeidstakernes innflytelse over egen arbeidssituasjon.

Langtidsledighet er særlig ille, siden man da får mindre arbeidserfaring og lett mister selvtillit og framtidshåp. Det igjen kan være enda verre for ungdom enn for de som har vært i arbeid noen år.

Sysselsetting og arbeidsledighet handler i stor grad om politiske tiltak og samfunnets struktur. Noen forsøker å gjøre det til et spørsmål mest om den enkelte. Selv om den enkelte har et klart ansvar for egen situasjon, blir det altfor snevert. En slik retorikk fritar de politiske partiene for ansvar, og stigmatiserer lett personer og grupper.

Situasjonen på arbeidsmarkedet avhenger både av langsiktige (som næringsstrukturen) og kortsiktige forhold (som at konjunktorene går opp og ned og påvirkes av økonomiske kriser).

I Norge har mange jobb, om lag 3 av 4 voksne mellom 15 og 64 år. Til sammen er det mer enn hele 2,5 millioner personer, nærmere bestemt 2 650 000. I tillegg er mange i utdanning eller har gått av med pensjon. Det er høyt, ikke minst i forhold til land sør i Europa.

Arbeidsledigheten i Norge er om lag 3 prosent. Nesten ingen andre land har så lav ledighet.

Resultatene – en suksess

Sett i stort har det norske og de nordiske samfunnene vært en suksess i godt over 50 år.

Det har vært kriser, som bankkrisa tidlig på 90-tallet. Og langt fra alt er perfekt i dag. Men i sum og over tid er resultatene overbevisende. Krisene er håndtert bra.

Resultatet er at levekårene til de fleste er kraftig forbedret og langt jevnere enn før den norske modellen ble etablert. Likestillingen mellom kjønnene er kommet betydelig lenger. Våre samfunn preges av høy tillit.

Den nordiske samfunnsmodellen er dessuten, overraskende for noen, omstillingsdyktig, produktiv og effektiv. Det har derfor skjedd kraftige forbedringer i materiell levestandard bare siden 1990 for langt de fleste i Norden.

At mange har jobb betyr mye, men i tillegg er alle garantert for eksempel gratis skolegang og sykehus.

Resultatene er bedre enn i andre land både sørover i Europa og resten av verden. Flere andre land, som USA, har høy levestandard i gjennomsnitt, men forskjeller mellom rike og fattige som virker utenkelige her. Internasjonale organisasjoner som OECD og IMF har gått fra å være kritiske til å rose Norden.

Men med all framgangen er det nødvendig å ta på alvor at noen kommer dårlig ut, og at vi ser at noen klasseskiller forsterkes. Raske forandringer kan skape mer uro og fremmedgjøring.

Det ligger en åpenbar fare i at vi tar suksessen for gitt, at vi overser at mange fremdeles sliter i vårt eget samfunn og at vi blir for selv gode og navlebeskuende i forhold til verden utenfor Norge.

Til diskusjon: Hvordan har Norge klart å holde en så høy sysselsetting?

Tabell. Andelen i jobb. Av befolkningen mellom 15 og 64 år. Prosent. 2014.

	Norge	Sverige	Tyskland	Italia	Hellas
Sysselsettingsandel	75	75	74	56	50

Kilde: OECD.

Til diskusjon: Svenskene sier at "vi skal være stolte, men inte nøjda", så hva bør vi være "stolte" over, og hva bør vi være "inte nøjda" med?

De tre grunnpilarene

Vi har sett på verdiene, og vi har sett på resultatene. Men hvordan har Norge klart å oversette gode verdier til gode resultater – og det i tiår etter tiår? Vi vet jo fra alle livets forhold ser vi at gode hensikter alene ikke er nok.

Fafos prosjekt om framtidens nordiske modell, NordMod-prosjektet, hjelper oss med svaret. Det er oppsummert i figuren under.

Den viser at den norske modellen har tre grunnpilare: god økonomisk styring av landet, god offentlig velferd og et godt organisert og anstendig arbeidsliv.

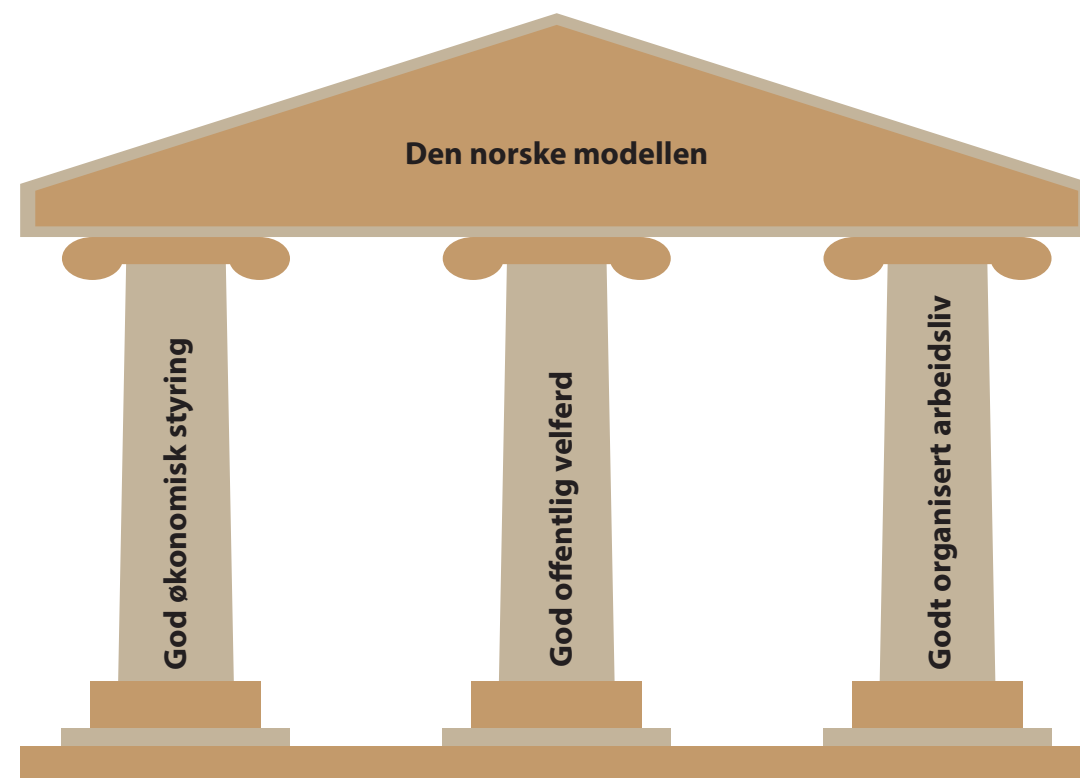
Dessuten preges modellen av omfattende markeder, som utgjør 2/3 av norsk økonomi, men også av samarbeid mellom de tre partene regjeringen, arbeidstakerne og arbeidsgiverne - trepartssamarbeidet.

Dette samarbeidet er spesielt. Det kan kalles et konfliktpartnerskap. Man samarbeider, men det er også ofte uenigheter og konflikter.

Dessuten er det lokale samarbeidet mellom arbeidsgiveren og arbeidstakerne og de tillitsvalgte om omstillinger og innovasjon en avgjørende grunn til at den norske modellen er så effektiv.

De tre grunnpilarene for den norske modellen

Kilde: NordMod2030, Fafo.

Økonomipilaren

Trygg økonomisk styring er ikke alltid det mest populære en regjering og partene i arbeidslivet kan gjøre. Mange grupper i samfunnet ønsker mer penger til sitt formål. Det kan være vanskelig å holde igjen, særlig når man har penger i oljefondet.

Likevel er ansvarlighet i den økonomiske politikken er den eneste farbare veien til stabil, bærekraftig vekst og velferd.

Økonomisk ansvarlighet betyr at politiske myndigheter ikke bruker mer penger enn de langsiktige inntektene tilsier, og at lønnsoppgjørene er gode, men ikke for gode. Hvis ikke skyves problemer over på framtida.

Hvis politikerne bevilger for mye penger over statsbudsjettet i gode tider, blåser de opp inflasjonen. Renta og valutakursen går opp, og konkurranseutsatte bedrifter sliter. Det kan ende med en "hard landing" i økonomien, med stor arbeidsledighet og innstramminger i velferden. Også offentlige arbeidsplasser rammes.

Vi vet at det ikke er de ressurssterke som da blir stående igjen som de største taperne.

Så både for arbeidsplassene og for sårbare grupper er det nødvendig å holde orden i økonomien. Vi kan si at Jens Stoltenberg, ofte omtalt som økonomisk nerd, var arbeidsplassene og svake gruppers beste venn – selv om ikke alle så det sånn.

Samtidig er det ansvarlig å bruke mer penger i dårlige tider med stor arbeidsledighet. Da er det viktig å bruke statsbudsjettet til å få hjulene i gang. Da er det ansvarlig å investere i for eksempel skole eller veier. Akkurat slik nerden Stoltenberg gjorde for å bekjempe finanskrisa i 2009.

Til diskusjon: Hva kan skje med arbeidsplassene og omfanget av fattigdom hvis vi får en stor krise og "hard landing" i norsk økonomi?

Velferdspilaren

Dette er nok den best kjente at de tre pilarene for den norske modellen. For dette er det vi gjerne kaller velferdsstaten.

Den kjennetegnes av gode, brede velferdsordninger.

Det handler om trygde- og pensjonsordninger, som sykelønn, dagpenger ved arbeidsledighet, uføretrygd og alderspensjon. De gir normalt bra dekning i forhold til tidligere lønn, mellom 2/3 og full.

Men utbetalingen avhenger altså av tidligere lønn. Og ofte er det krav til egen innsats, for eksempel å søke jobber. Ordningene er dermed laget slik at de samtidig aktiviserer til arbeid – og er en del av det som kalles arbeidslinja.

Det handler også om gratis eller subsidierte velferdstjenester, som behandling i sykehus, omsorg i sykehjem og hjemmetjenester. Også bistand til å finne nytt arbeid og forbedre jobbkompansen (arbeidsmarkedstiltak) er viktig.

Til diskusjon: Får vi alt i alt nok velferd igjen for skattepengene?

Dessuten handler velferdsstaten om offentlig ansvar for oppvekst og utdanning. Fra barnehage til høyere utdanning. Uten en befolkning med høy kompetanse ville vi ikke kunne ha det så godt som vi har i Norge.

Noen mener den gode velferden undergraver det personlige ansvaret og ødelegger for arbeidsmotivasjonen. Historien taler mot dem. Dessuten bidrar sikkerhetsnettet i velferden til at vi kan bidra mer offensivt til innovasjoner og omstillinger som er positivt både for oss selv og for Norge på lenger sikt – vi trenger ikke å holde så krampaktig fast på nettopp den jobben og oppgaven vi har nå.

Likevel krever velferden sin betaling. Det er selvsagt skattene og avgiftene. Tar vi med alle, utgjør de vel 40 prosent av verdiskapingen i landet. Siden det er høyere enn i de fleste andre land, er det både viktig at skattesystemet er rettferdig og godt, og at vi opplever at pengene som tas inn brukes effektivt på de rette formålene. Der ligger vi bra an, men vi må stadig forbedre oss.

Arbeidslivspilaren

Vårt organiserte arbeidsliv er bygget opp gjennom mer enn 100 år, og er fortsatt like nødvendig. Arbeidstakerne må stå sammen hvis de skal danne en god nok motvekt til kapital- og markedskrefter. Ellers vil ikke en markedsøkonomi som den norske bli sosial nok.

Også arbeidsgiversiden må organisere seg, hvis LO og de andre arbeidstakerorganisasjonene skal ha noen å forhandle med.

Et godt organisert arbeidsliv er nødvendig for å koordinere hvordan lønningene bestemmes i samfunnet. Det gjør vi i Norge. Vi har styring gjennom de sentrale lønnsoppgjørene, samtidig som det er fleksibilitet lokalt.

Til diskusjon: Hva skjer i praksis hvis LO, NHO og de andre organisasjonene får mister innflytelse? Hva skjer med grunnpilarene?

I lønnsoppgjørene kjemper LO for at de lave lønningene øker, og blir høyere enn de ellers ville vært. Det er bra for de lavtlønte. Det bidrar til at trygdene kan settes høyere enn de ellers kunne. Og lavlønnsoppgjør er bra for likestilling.

Dessuten presser det virksomhetene til stadig å effektivisere. Når vi slik blir et høykostnadsland og høyeffektivitetsland, motiverer det også hele samfunnet til å stadig øke kompetansen og øke verdiskapingen.

NordMod har lært oss: Organisert arbeidsliv er ikke bare viktig i seg selv og for lønna. Uten et godt organisert arbeidsliv, ingen norsk modell.

Et velorganisert arbeidsliv

- Tilstrekkelig høy organisasjonsgrad og effektive og ansvarlige organisasjoner, både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden.
- Et offentlig regelverk og avtaler mellom arbeidslivets parter som etterleves, og som i sum sikrer både et anstendig og produktivt arbeids- og næringsliv og en god maktbalanse ute på arbeidsplassene.
- Et godt samarbeid mellom partene i arbeidslivet om å løse konflikter, nasjonalt som lokalt og på arbeidsplassene ("konfliktpartnerskap").
- "Trepartssamarbeid" mellom partene og offentlige myndigheter om arbeidslivsspørsmål for å sikre god og samordnet regulering.
- Lønnsoppgjør som sikrer at lønn og eierinntekter utvikler seg balansert og rettferdig, og forsvarelig i forhold til produktiviteten, og slik bidrar til å sikre høy sysselsetting.
- En løpende innsats for å sikre lavtlønnede en rettferdig del av verdiskapingen. Dette motiverer også til økt effektivitet i økonomien.

Faller en, faller alt

For det er det pilartenkningen betyr: Vi er avhengig av at alle tre pilarene fungerer. Faller en, faller alt. Dermed må vi ta vare på og utvikle dem, alle tre.

Dette er særlig viktig å få fram for arbeidslivspilarer. Den har i mange år vært nærmest "glemt". Alle har skjont at et godt arbeidsmiljø er nødvendig for å ha det bra på jobben og den enkeltes arbeidshelse. Og at den enkelte kan trenge en tillitsvalgt og en organisasjon i ryggen. Men bildet er altså enda mye større.

I Sverige har vi sett konsekvensene av at man ikke har lagt nok vekt på arbeidslivets rolle for hele samfunnet. Dermed ble det lettere enn det burde vært for Fredrik Reinfeldts blå regjering å undergrave det svenske arbeidslivet.

Til diskusjon: Hva tipper du: Den norske modellen

(1) Overlever uansett.

(X) Overlever uansett IKKE.

(2) Overlever – hvis vi virkelig vil, og gjør en jobb.

I Norge har arbeidslivets betydning den seinere tiden kommet høyere opp på dagsorden. Det er bra, men det skyldes jo mye den blå regjeringen.

Vi må se de tre grunnpilarene økonomi, arbeidsliv og velferd under ett. Når "alt henger sammen med alt" som Gro Harlem Brundtland sa, kan samfunnet komme inn i gode sirkler. Både likhet og tillit kan være selvforsterkende.

Men det betyr også at gode sirkler kan snus til dårlige. Øker ulikhetene, kan de lett øke enda mer. Tillit bygges opp over tid, men kan raskt rives ned.

Derfor kan den norske modellen være mer utsatt enn vi tror, ikke minst med de utfordringene vi ser for offentlig velferd og organisert arbeidsliv allerede i dag.

Den vestlige kapitalismen

Vi påvirkes stadig sterkere av hva som skjer i verden rundt oss, kulturelt, teknologisk, sosialt – og politisk. Internett er bare en – men en viktig – kanal.

De siste tiårene har den politiske høyresiden i land som USA og Storbritannia drevet fram en vestlig kapitalisme preget av mindre stat og større rom for multinasjonale konserner. Makten i samfunnet er skjøvet fra politikken og fagbevegelsen til markedet og arbeidsgiverinteresser. Finansbransjen har, med gigantiske fond og uoversiktlige instrumenter, fått økt innflytelse.

Den økonomiske veksten i Vesten er dempet, men har likevel fortsatt i de siste tre tiårene. Mer utdanning og ny teknologi gir mange mennesker nye gleder og muligheter, og store befolkninger i Sør-Amerika, Asia og etter hvert Afrika arbeider seg ut av fattigdom. Vi må ikke glemme at mye positivt skjer.

Samtidig blir kapitalismens skyggesider tydelige. Ulikhetene øker i den vestlige verden, mye gjennom høyere kapitalinntekter, mer arv og uanstendige lederlønninger. Det spiller over i økte forskjeller i politisk makt, blant annet gjennom lobbyvirksomhet, som over tid svekker demokratiet. Finanskrisa har skapt massearbeidsløshet, sosiale problemer og ustabilitet i Sør-Europa. Thomas Pikettys bok "Kapitalen i det 21. århundre" har satt ulikheten på dagsorden.

Og samtidig kan drivkreftene bak den globale kapitalismen virke ustoppelige. Den internasjonale arbeiderbevegelsen har ikke klart å lage et godt alternativ.

Hva betyr dette for Norge og Norden? Vi må forstå kraften i den internasjonale kapitalismen. Derne må vi være klar over hvordan vi blir påvirket – på godt og vondt – både direkte i markedene, gjennom internasjonalt samarbeid og gjennom smitte av normer og politisk ideologi. Slik kan vi bedre utforme vår egen politikk, ikke minst for å hindre ulikheter ute i å spre seg hit.

Til diskusjon: Hvordan merker vi fordeler og ulemper ved globaliseringen og utviklingen i den vestlige kapitalismen i det daglige?

Kilde: satwcomic.com

Ingen norsk modell uten Norden

De nordiske landene må henge sammen – ellers blir de hengt hver for seg.

Verken Norge, Danmark, Sverige, Finland eller Island er store nok i seg selv til å videreføre en nordisk modell basert på fellesskapsløsninger – hvis de andre velger en annen vei.

Det skyldes at våre land hver for seg er små i en tettere verden, og at vi har så tett kontakt. Dessuten står vi overfor mange av de samme utfordringene.

Derfor betyr både samfunnsutviklingen og den politiske utviklingen i nabolandene mer enn vi tenker på til daglig.

Særlig henger arbeidsmarkedene sammen. Helt siden 1954 har vi hatt et felles nordisk arbeidsmarked. For eksempel ser vi det når så mange svenske ungdommer jobber i Oslos restaurantbransje for tiden. Det dårlige svenske jobbmarkedet for ungdommer slår inn her, med sine fordeler og sine ulemper. Vi får glede av svensk arbeidskraft, svenske ungdommer slipper å gå ledige, men det blir vanskeligere for norske ungdommer å få slik jobb.

Et annet eksempel er hvordan kommersialiseringen av velferdstjenester i Sverige har ført til store velferdskonserner som også ser etter fortjenestemuligheter i Norge. Og innvandrings- og integreringsdebatten i Danmark påvirker debatten vår.

Fordelen med våre nordiske land framfor den store verden er at de på mange måter tenker samfunn og politikk som oss, og at vi kan jobbe sammen med dem for å finne gode løsninger.

Til diskusjon: Ser vi noe i de andre nordiske landene vi kan lære av?

Driveere for endring

Selv om en del er likt, har det norske samfunnet endret seg radikalt de siste 50 årene. Noen hovedtrekk er:

- Vi er stadig blitt et rikere samfunn, med enda høyere kompetanse.
- Verden kommer stadig nærmere, på godt og vondt.
- Vi blir mer mangfoldige i holdninger, kultur, religion og etnisitet. Og vi blir flere.
- Ny teknologi revolusjonerer samfunnet, men kanskje enda viktigere samtalen mellom mennesker og hvordan meninger blir til.
- Miljøproblemene blir annerledes og mer påtrengende. Jordkloden varmes opp, med urovekkende konsekvenser også for Norge.

Vi kan si med sikkerhet at det norske samfunnet vil fortsette å endre seg, antakelig enda raskere enn før.

Hva vil være drivkreftene bak utviklingen framover? Sikkert noen vi ikke har oversikt over i dag, men disse driverne vil fortsette å påvirke oss:

- **Teknologi.** Ikke minst den raske utviklingen i bio- og kommunikasjon.
- **Globaliseringen.** Stadig mer aktivitet, salg, reising og kommunikasjon vil skje over landegrensene.
- **Europa.** Utviklingen i Europa, økonomisk, samfunnsmessig og politisk vil bety mye for Norge og Norden, og særlig hvordan migrasjonen utvikler seg og håndteres.
- **Befolkningsutviklingen.** Det gjelder både de langsiktige trendene, som at vi blir flere eldre, og endringer på kortere sikt, som at vi har fått langt flere arbeidsinnvandrere i Norge.
- **Klima.** Hvordan klimautfordringen møtes vil få store konsekvenser.

Viktige utfordringer

Vi kan ikke ta framtida for gitt. NordMod-prosjektet har satt opp en rekke utfordringer for arbeiderbevegelsen og landet.

Å SKAPE

Globaliseringen fortsetter. Alle land jobber med å bli mer effektive. Mer enn noen gang må vi stadig forbedre produksjonen og tilbudene, og bygge inn stadig mer kompetanse.

Det gjelder hele arbeidslivet, og ikke minst privat tjenesteyting. Ellers taper bedriftene i konkurransen med utenlandske, næringslivet blir for preget av lavproduktive jobber og offentlig velferd blir for dårlig med fare for privatisering.

Samtidig må vi ha med oss at vi har klart det godt hittil. Vi har høykompetent arbeidskraft, og tar raskt i bruk ny teknologi. Vi har et samfunn som holder sammen og som fungerer.

Norge er del av det europeiske samarbeidet gjennom EØS-avtalen. EØS gir politisk og økonomisk forutsigbarhet for norsk næringsliv, eksport og arbeidsplasser, men også ulemper knyttet for eksempel til nasjonalt handlingsrom på flere områder.

Til diskusjon: Vi har alltid måttet fornye næringslivet. Er det enda mer alvor nå?

Å JOBBE

Arbeid til alle er jobb nr. 1. I andre land er dette ingen selvfølge. God og ansvarlig styring av norsk økonomi og oljepengebruk er en forutsetning.

Antall jobber i samfunnet er ikke konstant. Jobber kan skapes – og legges ned. Flere jobber gir flere personer muligheter, og øker samfunnskaka gjennom ringvirkninger og økt verdiskaping – som igjen skaper nye jobber. Stadig flere eldre gjør det ekstra viktig at flest mulig er i jobb framover.

Jobb og kompetanse er siamesiske tvillinger. Svært mange av jobbene mot 2030 vil kreve nye erfaringer og ny kompetanse. Dette betyr slett ikke at alle må ta akademisk utdanning. Også i framtida vil ufaglærte få jobber. Men særlig vil det bli viktig å utdanne mange og dyktige fagarbeidere.

Til diskusjon: Hvordan skal virksomhetene skape nok jobber, og klare å få flere i utsatte grupper i jobb? Gjør vi nok for å sikre dagens arbeidstakere påfyll?

Å ORGANISERE, ORGANISERE, ORGANISERE

Det organiserte arbeidslivet står under press. Organisasjonsgraden er truet og for lav, særlig i privat tjenesteyting. NordMod viser at det kan undergrave hele den norske modellen.

I dag verver vi årlig mange medlemmer, men mister også svært mange. Høy turnover betyr både et stort potensiale for medlemsvekst – og stor fallhøyde.

Vi må prioritere HMS- og IA-arbeidet. Helsefremmende arbeidsforhold, inkludering og likebehandling er nødvendig. Hvis arbeidslivet blir mer preget av korttidskontrakter og useriøse arbeidsgivere, vil både det fysiske og psykiske arbeidsmiljøet lide. Liberaliseringen av midlertidige ansettelser må reverseres.

Arbeidstid, både hvor mye man jobber, når man jobber, og om den er forutsigbar, er et alltid aktuelt tema som betyr mye både for arbeid, fritid og familie. Mange strever med tidsklemma. En ting er fleksibilitet for arbeidsgiver, en annen ting fleksibilitet for arbeidstaker.

Nye eier- og organisasjonsformer utfordrer den tradisjonelle arbeidsplasskulturen med samarbeid og medvirkning på alle nivåer.

Til diskusjon: Hvorfor er et godt organisert arbeidsliv nødvendig også for samfunnet i stort?

Å DELE

Likhet og like muligheter er grunnleggende verdier for fagbevegelsen. Ulike typer press øker faren for større ulikheter framover. Sider ved globaliseringen gjør at vi så og si importerer ulikhet fra utlandet. Som tidligere krever dette politisk og faglig motmakt.

Hvor mye ulikhet vi har, er et slags sluttresultat av mange forhold i samfunnet. Derfor krever innsats mot ulikhet mange forskjellige tiltak: i barnehagene, skolen, skattereglene, boligpolitikken, distriktspolitikken, velferdsordningene, lønnsoppgjørene, grep mot sosial dumping og innsats mot arbeidsledighet.

Ulikhet kan måles på mange måter. Det er heller ikke slik at all ulikhet oppleves som urettferdig. Når ulikheten over årene har økt noe også her, skyldes det blant annet større innvandring og mer mangfold, men dessuten økte kapitalinntekter.

Selv om vi er blitt et rikt land, er for stor ulikhet uheldig. De som har minst, vil lett falle ut av mange fellesskap. Ulikhet i jobb-, helse- og utdanningsmuligheter virker særlig urettferdig. Dessverre står det overraskende mye igjen før vi når reell likestilling mellom kjønnene.

Stadig økende inntekter til de aller rikeste er uakseptabelt, også fordi de kan bruke formuene til å skaffe seg politisk makt.

Til diskusjon: Hva er problemet for den enkelte og samfunnet av økt ulikhet?

Å TA VARE PÅ

Vi har høy oppslutning om den norske velferden. Oljepengene har gjort det enklere å holde kvaliteten oppe. Det er likevel politiske uenigheter. Ordningene justeres stadig. Bør vi gjøre mer for å ta vare på sårbare grupper? Høyresiden vil åpne for flere private og kommersielle aktører i helse, omsorg og skole.

Det er mulig både å være for beskjeden og for ambisiøs i velferden. Kuttet velferden mye, undergraves hele poenget med velferdsstaten. Men gjør vi den for generøs, blir den for dyr og kan tvinge fram private løsninger hvor lommeboka etter hvert bestemmer.

Det er lettere å beholde gode offentlig velferdsordninger hvis de stimulerer til arbeid og aktivitet heller enn passivitet.

Internasjonalt engasjement og konkret solidaritetsarbeid har alltid vært viktig for norsk arbeiderbevegelse. Levekårene er fortsatt hårreisende i store deler av verden. Finanskrise har skapt og forsterket fattigdom også i Europa, som forplanter seg til Norge blant annet i form av tigging.

Til diskusjon: Har vi gjort nok for sårbare grupper hjemme og ute – og hva kan eventuelt gjøres som virker godt og rettferdig?

Å MOBILISERE

Selv ikke mange medlemmer og høy organisasjonsgrad er nok. Vi må også ha engasjement. LO og forbundene trenger aktive medlemmer og tillitsvalgte.

Ofte er det på stell. Men den reelle aktiviteten er laber en god del steder. Kanskje er noen fornøyd med egen situasjon her og nå, mens andre tror lite nytter. For tillitsvalgte kan tida bli for knapp.

Kraften fra fagbevegelsen, og konkrete forslag for å møte utfordringene, må i stor grad komme fra tillitsvalgte lokalt som møter problemene til daglig.

NordMod dokumenterte altså at organisert arbeidsliv er en grunnpilar for den norske modellen. Når tillitsvalgte og medlemmer i fagbevegelsen i det daglige jobber for et godt organisert, anstendig og produktivt arbeidsliv, gjør de altså en innsats for hele samfunnet. Det er verdt å ha med seg.

Vi må tenke nytt om hva aktivitet betyr. Formene for engasjement forandres.

Dessuten er det ikke tilstrekkelig å "bare" engasjere våre egne. Vi må ut i lokalmiljøet. Det er behov for nye samarbeid og allianser lokalt med partier, frivillige organisasjoner og myndigheter. "Vi vet best" holder ikke. Våre idéer blir bedre i diskusjon med andre.

Til diskusjon: Hva motiverer folk til å bli – og forbli - organisert? Hva med mindre arbeidsplasser? Kan sosiale medier og internett gi nye idéer?

INNVANDRING OG INTEGRERING

Innvandring har mange både fordeler og ulemper, for den enkelte, lokalmiljøet og samfunnet, og de kan være ulike i byene og utover landet. Og både fordelene og ulempene treffer ulikt for ulike sosiale grupper.

NordMod hevder at økt mangfold i seg selv ikke er noen trussel mot den norske modellen, men at økt ulikhet som følge av innvandringen, kan bli det.

Virkningene er dessuten svært forskjellige avhengig av hvem som kommer, og hvordan vi lykkes i å integrere innvandrere i det norske arbeidslivet og samfunnet. Det kan være store forskjeller på flyktninger og arbeidsinnvandrere, og på personer fra Syria og Sverige – og på enkeltpersoner i hver gruppe.

Til diskusjon: Hvordan forholder vi oss til dilemmaene i innvandrings- og integreringspolitikken, og hvordan kan vi unngå at innvandring fører til økte ulikheter? Hvordan har vi i Norge tidligere kjempet mot ulikhet, og hva er forskjellig nå?

Innvandring og integrering er et krevende og følsomt tema. Det er nødvendig å unngå stigmatisering, og en "oss og dem"-retorikk og fremmedfiendtlighet. Og det kan være lett å blande sammen i diskusjonen religion, etnisitet og nasjonalitet.

Likevel bør vi ikke skyve dette temaet under tepet, heller ikke i fagbevegelsen. I motsatt fall legger vi veien åpen for mer høyrepopulisme. Samtidig må vi stå opp for våre kjerneverdier hvis de blir utfordret. Vi må tenke dialog og respekt, og både idealisme og praksis, og forsøke å skaffe oss mer kunnskap om innvandringen og dens ulike virkninger.

MILJØ OG KLIMA

Dokumentasjonen på klima- og miljøproblemene er overveldende. Å se bort fra denne utfordringen er å stikke hodet i sanda, på vegne av våre barn og barnebarn og framtidens norske samfunn – og vi ser jo effekter alt nå.

Som stor energiprodusent og høyforbruksland har Norge et særlig ansvar moralsk, økonomisk og politisk, selv om vi er et lite land i global målestokk. Vi må derfor styrke det grønne perspektivet også i fagbevegelsen i årene som kommer. I tillegg til enkeltsakene betyr det å inkludere det grønne perspektivet bedre i alt vi gjør.

Til diskusjon: Hvordan kan vi sette i gang "grønne snøballeffekter" i virksomhetene lokalt? Blir det feil hvis vi kjøper utslippskutt i andre land, eller er det nettopp slik vi kan bidra best?

POLITISK KAPASITET

Teknologi- og medieutviklingen krever at ledere må ta hurtigere beslutninger, samtidig som de kan få større konsekvenser. Det gjør det vanskeligere å sikre langsiktig og helhetlig politikk.

Dette tilsier at det er nødvendig å styrke den politiske kapasiteten i alle ledd i arbeiderbevegelsen. Det handler om organisasjonsbygging og skolering av tillitsvalgte.

Ikke minst handler dette om å drive fram en framtidssrettet og offensiv i nærings- og energipolitikk. Grønne jobber, mer teknologi og mer rettferdig omstilling er noen av stikkordene for fremtidens arbeidsplasser.

Innsatsen for ansvarlig miljø- og klimapolitikk kan ikke ses uavhengig av kampen for politisk styring i en markedspreget, globalisert verden. Kort sagt må vi kombinere et klart rødt med et tydeligere grønt perspektiv.

Den sterke veksten i sosiale medier påvirker den politiske debatten. Økt politisk engasjement og nye uttryksmuligheter er svært positivt. Vi ser samtidig netthets, og at sterke følelser kan settes i sving på dårlig faktagrunnlag. Med sosiale medier vil folkemeningen kunne skifte raskere.

Utviklingen framover vil sette ytterligere krav til trygg og tydelig politisk ledelse, med støtte fra aktive og godt skolerte tillitsvalgte, og en best mulig offentlig debattkultur.

Til diskusjon: Hva betyr Facebook og Twitter for den politiske debatten og kampen om velgere og medlemmer?

10 politiske veivalg

På bakgrunn av NordMod-prosjektet vedtok SAMAK Sørmarka-erklæringen. Som del av erklæringen ble 10 punkter for den framtidige politiske retningen for arbeiderbevegelsen i Norden utmeislet. De er aktuelle også i norsk sammenheng.

Til diskusjon: Dekker disse ti punktene de aller viktigste veivalgene for arbeiderbevegelsen, og er du enig i dem?

Sørmarka-erklæringen: 10 politiske veivalg for framtidens Norden

1. Mer frihet. Fortsatt framgang er ingen selvfølge. Nå er det vårt, og ikke minst de unges, oppdrag å sikre frihet og fellesskap for neste generasjon.
2. Gripe en ny tid. Sosialdemokratiet og fagbevegelsen har lenge formet gode, nordiske samfunn. Nå skal vi ta Norden videre i en ny tid. Fortsatt må politisk makt styre markedsrett.
3. Verdien er moderne. I en skiftende og kompleks verden er det enda viktigere at vi står opp for frihet, likhet og fellesskap.
4. Arbeid til alle. Arbeid til alle er og blir fundamentet i gode, nordiske velferdssamfunn. Økt kompetanse, mer innovasjon og effektiv bruk av ny teknologi gir økt produktivitet og tryggere jobber.
5. For alle. Vår misjon skal fortsatt være å sikre alle mennesker mulighet til å leve gode liv. Vi skal ta et særlig ansvar for medbestemmelse og rettigheter for dem som har minst ressurser, og vi vil gi barn et mer likeverdig utgangspunkt for slik å endre den sosiale arv.
6. Offensiv for likestilling. Likestillingen er kommet langt, men mye gjenstår, både i hjemmet, på jobben og i samfunnet.
7. Grønnere framtid. Vi vil ha et grønnere Norden. Vi må være de første til å sikre at vi gjør vårt, nasjonalt og internasjonalt, for klima og miljø.
8. Slå ring om organisert arbeidsliv. Anstendig arbeid møter nytt trykk innenfra og utenfra. Vi vil kjempe mot sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og todelt arbeidsmarked i Norden – og styrke det organiserte arbeidslivet for å lykkes.
9. Felles velferd. Politikk, ikke profitt, må styre velferden. Ny teknologi, nok kvalifiserte ansatte, finansiering og samarbeid er noen av nøklene for flere og bedre tilbud.
10. Fellesskap gir frihet. Uten fellesskap, ingen frihet. Økende mangfold i Norden skaper både muligheter og utfordringer. "Gjør din plikt og krev din rett", respekt og sosial likhet skaper grobunn for gode fellesskap også i framtida.

En ny fortelling

Sørmarka-erklæringen løftet også opp spørsmålet om en "ny fortelling" for arbeiderbevegelsen og de nordiske samfunnene. Vi må ha kunnskap, men vi må også ha en magefølelse av hvor vi er på vei.

Til diskusjon: Synes du Sørmarka-erklæringen treffer bra med sin etterlysning av en "ny fortelling"?

Fra Sørmarka-erklæringen

FELLESSKAP GIR FRIHET

Før var samfunnsfortellingen for sosialdemokrater klarere. På 1930-tallet var jobb, fast inntekt, bolig, verdighet – og fred – målet. For å nå det måtte man stå sammen. Bakgrunnen var krig, fascisme, kommunisme, massearbeidsløshet, helsefarlige boforhold og klassekamp. Gradvis ble likestilling del av visjonen.

Det oppstod mange uttrykk for denne fortellingen:

- Ta vare på de nederst ved bordet
- Ikke stå med lua i handa
- Skipper i eget liv
- Politikken snekres dansegulvet, så du kan danse
- Gjør din plikt, krev din rett

Enda mer fargerikt ble uttrykket i arbeiderkulturen, i ord, bilder og lyd. Som i Moa Martinsons romaner, Hans Børlis dikt, Martin Andersen Nexø's "Pelle Erobreren", Jón Engilberts bilder og Veikko Lavis sanger.

Disse uttrykkene kom nedenfra i samfunnet, og de var politiske uttrykk.

Så ble den sosialdemokratiske fortellingen utviklet fra industrisamfunnet til servicesamfunnet. Alt på 1970- og 1980-tallet var mye forandret.

Helt til i dag har vi med den nordiske samfunnsmodellen lyktes å kombinere høy velstand, utjevning av folks levekår og mer likestilling. Flere opplever frihet enn noen gang før. De fleste lever gode liv, og ser optimistisk på egen framtid. Men, det gjelder langt fra alle, og nye utfordringer er oppstått.

Nå er det nok en gang behov for nye fortellinger og uttrykk for bekymringene, behovene og drømmene slik de oppleves av menneskene i Norden.

Vi er enda rikere samfunn, med enda høyere kompetanse.

Verden kommer stadig nærmere, på godt og vondt.

Vi blir mer mangfoldige i holdninger, kultur, religion og etnisitet. Og vi blir flere.

Jordkloden varmes opp, med uoversiktlige og urovekkende konsekvenser.

Ny teknologi revolusjonerer samfunnet og kunnskapen om livet, men enda viktigere samtalen mellom mennesker og hvordan meninger blir til.

Derfor er våre samfunn i større bevegelse, og virkeligheten vanskeligere å gripe.

Det meste nye er bra for de fleste. Men la oss huske at noen kommer dårlig ut, og at klaseskiller kan forsterkes. Og ta mer på alvor at forandringer kan skape fremmedgjøring.

Innholdet i de nye fortellingene til den faglige og politiske arbeiderbevegelsen avhenger av hva frihet og fellesskap betyr i vår tid. Selv om mye er likt, skifter rammene rundt.

Frihet er å ha nok penger til å bo, til mat, transport og en ferie. Frihet er å mestre de fleste hverdagene, gode som dårlige. Fortsatt savner mange dette.

Frihet er å ha en god jobb og bra helse, med alt det gir. Og å kunne leve verdig og gi av seg selv når man ikke får jobb eller kan jobbe. Å ha tillit til omgivelsene rundt, og fravær av tvang. Å unngå nedbrytende rus.

Ikke minst for deg som er ung, er frihet å bli sett, at du kan skaffe deg kompetanse og erfaringer, å ha håp. Å kunne utnytte de mange mulighetene i en åpnere verden.

Frihet er enda mer. Frihet kan være mangel på likegyldighet, at livet er genuint meningsfylt i vårt materielt rike samfunn. Å kunne bidra til noe utenfor oss selv. Å ta nødvendig ansvar.

For frihet og mening kan også oppleves ved å kjempe mot rasisme, egoisme og urettferdighet, og for likestilling, flere jobber og et grønnere samfunn.

I en omskiftelig framtid vil enkeltmenneskenes frihet kreve mer fellesskap. Vi trenger tilhørighet, tilhørighet i familien, i lokalmiljøet, på jobbene og til samfunnet. Vi trenger samhold for å utfolde oss.

Uten fellesskap, ingen frihet.

Bare et sterkt fellesskap kan gi alle sikre retter til gode helsetilbud, omsorg og skole, en rettferdig lønn og anstendige arbeidsmiljøer. Og vi vil samarbeide enda sterkere i den nordiske arbeiderbevegelsen og utveksle ideer og erfaringer mellom våre forskjellige land.

Slagordene fra 1900-tallet trengs fortsatt. Det varsler dagens unge i jakt på fast jobb. Samtidig skal vi søke etter nye fortellinger og uttrykk, som tar opp i seg menneskenes behov i nordiske samfunn mer preget av materiell rikdom, mangfold, utrygghet i arbeidslivet og uro for miljøet.

